

1. Introducere

Irina Oberländer-Târnoveanu

Volumul de față s-a născut din dorința de a oferi publicului românesc contemporan o imagine asupra unui domeniu de cercetare despre care la noi se știe încă puțin: utilizarea fotografiilor aeriene și a imaginilor satelitare în arheologie. Pe scurt, arheologia aeriană. Alăturarea celor două cuvinte sună ciudat la prima vedere: *arheologie* ne duce cu gândul la descoperirea urmelor materiale ale oamenilor care au trăit în trecut, păstrate în pământ sau sub apă și care ies la iveală fie întâmplător, când se sapă fundațiile unor noi clădiri, când se construiesc drumuri, canale sau când se fac amenajări ale solului, fie scoase la lumină de arheologi printr-o cercetare sistematică; *în aer* nu poate fi nici un fel de arheologie, decât doar la figurat, dacă îi credem pe arheologi niște visători, scormonitori ai trecutului, cam „aerieni”... Și totuși, din aer, de sus, se pot identifica foarte multe urme arheologice, adesea invizibile la nivelul solului. Cum se face asta este chiar obiectul de cercetare al arheologiei aeriene.

Pentru cei care practică arheologia aeriană, cercetarea a ceea ce se vede de sus în cursul zborurilor de observare și fotografiere a unor zone, ca și studierea aerofotografiilor mai vechi, realizate în decursul timpului pentru scopuri nearheologice (cartografiere, agricultură, turism sau spionaj) urmărește să identifice cât mai multe vestigii ale trecutului înainte ca acestea să fie iremediabil pierdute din cauza dezvoltării moderne, creșterii demografice, agriculturii intensive și intervențiilor tot mai agresive asupra mediului natural din ultimele decenii.

Este o cursă contra cronometru: ceea ce s-a păstrat din civilizațiile trecutului reprezintă o mulțime finită de obiecte și structuri materiale, la fel de amenințată ca și speciile pe cale de dispariție. Odată pierdute aceste mărturii directe ale trecutului nostru, ne va fi aproape imposibil să reconstituim viața umană pentru cea mai mare parte a istoriei ei lipsită de izvoare scrise, dar chiar și pentru perioade recente, când textele păstrate, reflectând doar o parte a realității, au nevoie de cercetări arheologice care să le completeze, să le confirme și, uneori, să le facă înțelese.

Nu putem păstra toată moștenirea trecutului pentru viitor: unele urme dispar inevitabil din cauze antropice sau naturale; altele sunt investigate de arheologi, se recuperează toate obiectele găsite și apoi terenul este, cum se spune în limbaj administrativ *descărcat de sarcină arheologică*. Dacă descoperirile sunt importante și se decide că merită păstrate pe loc (*in situ*), se mută viitorul drum, canal, construcție sau conductă pe un alt traseu. În toate cazurile, este crucial să documentăm, să păstrăm toată informația

posibilă și să o punem pe hartă. Ritmul în care putem face acest lucru este prea încet, mai ales dacă am început târziu: nu sunt destui specialiști, bani, mijloace și timp. Uneori nu există destul interes, iar presiunile economice sunt mari. Arheologia aeriană este o metodă nu foarte costisitoare care permite identificarea urmelor arheologice pe suprafețe mari și într-un timp relativ scurt, contribuind la completarea repertoriilor arheologice naționale sau regionale și a hărților de patrimoniu.

În țările occidentale se desfășoară de decenii programe de investigație aeriană, fotografiere și cartografiere a siturilor arheologice și peisajelor istorice, care oferă o mulțime de informații pentru înțelegerea patrimoniului cultural și fundamentează strategiile și politicile de protecție, conservare, refacere, management și punere în valoare a acestuia pentru a asigura o viață de calitate generațiilor actuale și viitoare. În țările din centrul și estul Europei nu au fost condiții prielnice pentru practicarea arheologiei aeriene după al Doilea Război Mondial, nici măcar imediat după schimbările politice din 1989, când au continuat să fie în vigoare legi care limitau zborurile civile private, tratau hărțile topografice drept secrete militare și limitau accesul la arhivele de fotografii aeriene existente. Dar situația s-a schimbat mult în ultimii ani, mai ales după extinderea Uniunii Europene, incluzând fostele țări comuniste din centrul și estul Europei: acum nu mai există asemenea obstacole. Depinde de fiecare țară să-și dezvolte programe proprii de fotografiere aeriană pentru a completa hărțile arheologice, incluzând nu doar situri individuale, din preistorie și până în epoca modernă, dar și peisajul cultural pe zone mai largi, amenințat de schimbările rapide în infrastructură, exploatarea industrială, agricultură și extinderea localităților. Mai mult, protejarea siturilor arheologice și a peisajului cultural este o problemă de interes european, care a făcut obiectul *Convenției europene pentru protecția patrimoniului arheologic* de la La Valleta (1992) și a *Convenției europene a peisajului* (2000), ambele ratificate și de România. Cooperarea europeană este benefică și necesară pentru a transmite expertiză, metode, formare de competențe.

Participând la proiectul „Peisaje europene: trecut, prezent și viitor” (*European Landscapes: Past, Present and Future*), 2004 – 2007, finanțat prin programul european „Cultura 2000”, am avut ocazia să cunoaștem direct persoanele, instituțiile și organizațiile profesionale cele mai active din mai multe țări din vestul și estul Europei și proiectele lor de arheologie aeriană. La sfârșitul proiectului, am cerut permisiunea de a traduce în limba română raportul final, care povestește pe scurt ce se face acum în 11 țări europene în domeniul arheologiei aeriene: ce varietate de teme, ce rezultate, ce perspective, cum se pregătesc arheologii interesați de acest domeniu, totul ilustrat, adesea spectaculos. Rog Palmer, unul dintre specialiștii britanici recunoscuți în domeniu și prietenul nostru, care vine în fiecare an în

România să lucreze la CIMEC, începând din 2005, a fost de acord să scrie o introducere în care să povestească care sunt metodele și tehnicile de fotografiere, interpretare și cartografiere în arheologia aeriană. Raportul românesc l-am extras din versiunea engleză a Raportului final într-un capitol separat și l-am extins puțin pentru a vă da mai multe date despre ce s-a făcut, ce se face și ce sperăm că se va face în continuare în țara noastră. La sfârșitul cărții am adăugat o bibliografie selectivă și o listă de referințe pe web pentru cei care vor să citească mai mult, iar termenii mai tehnici (uneori greu de tradus în românește) i-am explicat într-un glosar.

Sperăm să vă intereseze și să vă placă!